

De miljoenennota 2023 – inflatierisico's niet onderschatten
Jan Middendorp
Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde, Rotterdam
Arminius, 22 september 2022

Dank Robert voor de aardige introductie en de uitnodiging. Het is een eer in deze bijzondere week te mogen spreken bij dit illustere economegezelschap.

Ik wil iets zeggen over de begroting natuurlijk maar ook over hoe we besluiten over onze economische politiek en de manier waarop we deze uitvoeren.

Ik heb vanavond drie boodschappen:

 # No 1. NL heeft een sterke financiële uitgangspositie maar we moeten inflatierisico's niet onderschatten

 # No 2. We moeten onze overheid repareren: investeren in de uitvoering

 # No 3. In deze ruige politieke tijd zijn economische kennis en beleidsinstanties hard nodig

No 1. De optimale beleidsmix?

Een jaar terug toen de begroting voor 2022 werd gepresenteerd kostte lenen niets dus Nederland ging investeren, bijvoorbeeld middels een speciaal groeifonds. Nu is er een vreselijke oorlog in Oekraïne en heel veel onzekerheid in de maatschappij en economie. De Nederlandse overheidsfinanciën zijn echter gezond met een staatsschuld van 50% en lage werkloosheid. En let op Nederland heeft de hoogste economische groei van Europa met 2.6%. Er is dus financiële ruimte. Maar wat gaan we doen we met die ruimte?

De door de minister van Financiën gekozen doelen en instrumenten in deze begroting lijken verschoven tijdens het begrotingsproces. De uiteindelijke beleidsmix van prijs, loonpolitiek, monetaire politiek en budgettaire politiek herbergt een risico: inflatie. Ik ben niet zo van interventionistische prijs- en loonpolitiek maar gezien de situatie op de arbeidsmarkt, de schok in de energiemarkten en de huidige politieke constellatie zijn zowel de verhoging van het minimumloon als het organiseren van een energieplafond uit te leggen. Toch zeg ik dat alles samen in deze begroting de inflatie kan gaan aanjagen. Ik gebruik het woord beleidsmix en noem de aparte componenten bewust. Voormalig DNB president Zijlstra sprak er ook zo over vlak voor de loonexplosie in Nederland midden jaren zestig.

Met een van de componenten in de mix, de monetaire politiek, heb ik ook de olifant in de kamer genoemd. Bij de vorige Prinsjesdag was de Europese inflatie 3% op jaarbasis, daar plakten veel economen en centraal bankiers het woord *transitory* op. Vandaag hebben we het over een inflatie van 12%.

Het analyseren van herkomst en karakter van die inflatie wordt net als in de jaren 70 een bloeiend werkveld voor economen de komende tijd. Sommige economen zullen net als een jaar geleden uitleggen dat het allemaal snel over zal gaan. En dat zou kunnen. Maar we kunnen het risico niet nemen dat dat niet zo is. Het verschil met eerdere inflatoire periodes in ons land is dat de monetaire politiek nu voor het hele EMU gebied wordt gemaakt en niet voor Nederland alleen. Zoals ik net al zei: Nederland heeft de hoogste groei in Europa op dit moment. Daar komt bij dat de laatste jaren de ECB allerlei andere activiteiten heeft ontwikkeld. Nu inflatie de kop opsteekt moet zij *back-to-basics*. De ECB gaat getest worden en dan kan wel eens blijken dat de verschillen tussen de FED en de ECB in tijden van hoge inflatie voor problemen zorgen. In de Verenigde Staten gaat het niet over regionale statistieken bij het bepalen van het monetair beleid. Dat is in Europa wel anders.

Een ding is zeker het zal onmogelijk zijn in 2023 en 2024 inflatie van rond de tien procent te gaan compenseren met hogere lonen of nood-koopkrachtrepatriatie-pakketten. Daarbij is er nog een *known unknown*, de omloopsnelheid van het geld. Stel je voor dat die moeilijk te meten en interpreteren parameter de komende twee jaar een sprong maakt dan is de inflatie volgend jaar zeker niet de 2.4% waar het CPB mee rekent.

We kunnen natuurlijk zeggen, eerst maar de winter door en recessies en inflatie zijn *transitory* maar ik noem de jaren 2023 en 2024 bewust. Het gaat in de politiek steeds over de ultrakorte termijn (energieprijzen in 2022) of de hele lange termijn (klimaat en stikstof in 2030). Juist een focus op gezonde economische ontwikkeling op middellange termijn en de begrotingsregels die daarbij horen zijn een Nederlandse traditie. Een traditie die denk ik de komende jaren wel eens heel erg nodig zou kunnen zijn. Zelfs als we het in Nederland goed doen zijn we nog afhankelijker van de goede werken in rest van Europa. Deutsche Bank verwacht 3.5% krimp in het Duitse GDP in 2023, zomaar een bericht van vanmorgen en dan spreek ik nog maar even niet over Italië.

No 2. De overheid repareren om de uitvoering te verbeteren

Met de wiebeltaxwet kan het kabinet direct de belastingen verhogen of verlagen. Ik noem deze wet, door minister van Financiën H.J. Witteveen begin jaren zeventig ingevoerd, niet omdat ik denk dat deze nu zou moeten worden ingezet maar omdat ik het opvallend vind dat zo'n belastingverlaging of verhoging doorvoeren in 1971 gewoon kon. Er zijn vele visies op hoe de economische politiek te voeren, wat de juiste mix van markt en overheidsinterventie in loon- en prijsmarkten is, en hoe de keynesiaanse conjunctuurpolitiek met de belastingen zou moeten werken. Aan debat over die verschillende visies komen we tegenwoordig niet eens meer toe omdat, wat de uitkomst van zo'n debat ook zou zijn, de overheid het niet kan uitvoeren. Voorbeeld is het meenemen van het MKB in de energiecompensatie dat de komende dagen gigantisch belangrijk is. Maar het is veel breder: "het uitvoeringsprobleem" komt elke keer terug als we de groepen die economisch achterblijven gericht willen helpen.

Als je vindt dat markten niet werken en een sterke staat nodig is moet je wel een overheid hebben die doelmatig is en beleid ook kan uitvoeren. Het groeifonds (ooit het Wopke Wiebes fonds genoemd) is opgericht met de gedachte: "lenen kost niets, je zou wel gek zijn als je het niet doet". Het is tijd om de, zo'n 10 tot 15 beslissers, over dat groeifonds voor te stellen te gaan investeren in een innovatieve overheid die werkt voor mensen. Daarmee kunnen we niet alleen de uitvoeringsslagkracht van de overheid verbeteren maar ook onze verdien capaciteit op peil houden. Een voorbeeld zijn investeringen in defensie, die kunnen een belangrijke R&D *spin off* hebben, maar een ander voorbeeld is kennis en onderzoek via OCW. Nog beter zou zijn het geld in het groeifonds gewoon via de normale begrotingsweg uit te geven. Dat zou ook de slimme regulering die er naast geld nodig is om de uitvoeringsslagkracht en verdien capaciteit in Nederland te verbeteren op het radarscherm van de ministeries houden.

No 3. Economische beleidsvorming in een ruige politieke tijd

In Nederland hebben we een traditie van normen en kaders voor begroten. Die kunnen in het huidige woeste politieke klimaat grote diensten bewijzen. Buiten die kaders om werken in noodpakketten en speciale fondsen doen mij sterk denken aan de speciale uitgaveprogramma's in de jaren zeventig. We moeten voorkomen dat we met 20 fracties in de Tweede Kamer NL-noodpakketten (of EU-noodpakketten, komen die er ook weer aan?) in elkaar gaan zetten buiten de normale beleidsvoorbereiding om. De politiek moet ondanks de haast van het politiek bedrijf en de onverwachte schokken die er altijd zullen zijn de kennis in

onze ambtenarij en advies/beleidsinstanties en wetenschap over de stand en ontwikkeling van de economie blijven gebruiken. Daarbij moet de politiek zelf blijven beslissen. Dat is ook van belang omdat de sociale partners in die beleidsarchitectuur een belangrijke rol kunnen spelen bij het voorkomen van een loon-prijsspiraal middels die andere belangrijke traditie in Nederland: loonmatiging. Het goede nieuws voor de Vereniging van Staathuishoudkunde is dat, hoewel ons vakgebied niet in de mode is in politiek Den Haag, er bij al deze onzekerheid en schokken scherpe economische inzichten nodig zullen zijn.

Dank voor uw aandacht

Jan Middendorp

22 september 2022

Twitter: @Jan_Middendorp | W: janmiddendorp.nl

NB: uitgeschreven tekst kan afwijken van de gesproken tekst